

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทั้งจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และจากโรงงานถั่วอบสามารถนำมาใช้ประโยชน์เป็นวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก โดยใช้เป็นส่วนผสมหรือใช้แทนวัสดุปลูกทั้งหมดได้ในอัตราส่วนกากตะกอนน้ำเสียต่อดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เป็น 100:0 75:25 50:50 25:75 จากการวิจัยพบว่าต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากมีการเจริญเติบโตได้ดี เมื่อเพิ่มส่วนผสมของกากตะกอนน้ำเสีย โดยสังเกตจากการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้น และจำนวนใบ เมื่อปลูกได้ 100 วัน

1. สรุปการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการนำกากตะกอนจากระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารประเภทโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบมาใช้ประโยชน์เป็นส่วนผสมของวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก ในอัตราส่วนต่างๆ ระหว่างกากตะกอนน้ำเสีย และดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและวัดการเจริญเติบโต ด้านความสูงของต้น ขนาดลำต้น และจำนวนใบ ตั้งแต่เริ่มต้นปลูกจนถึงสิ้นสุดการทดลอง เพื่อลดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกากตะกอนน้ำเสียจากระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการจัดการสิ่งแวดล้อมอุตสาหกรรมที่เหมาะสม คือ การนำกากตะกอนน้ำเสียไปใช้ประโยชน์ให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

1.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1.2.1 **ประชากรในการวิจัย** คือ กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบ ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ต้นกล้าสามกษัตริย์ และต้นกล้าไบนาก

1.2.2 ตัวอย่างในการวิจัย คือ

1) กากตะกอนน้ำเสียที่แห้งแล้วจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ เก็บเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2548 และจากโรงงานถั่วอบ เก็บเมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2548

2) ดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำจากจังหวัดอ่างทอง เก็บเมื่อวันที่ 22

มีนาคม 2548

3) ต้นกล้าสามกษัตริย์ และต้นกล้าไบนาก

1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือเวอร์เนียร์ขนาด 6 นิ้วและตลับเมตรขนาด 3

เมตร

1.2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการศึกษาประกอบด้วย

1) เก็บตัวอย่างและวิเคราะห์หาธาตุอาหารที่พืชใช้เพื่อการเจริญเติบโต และวิเคราะห์หาโลหะหนักที่ปนเปื้อนในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและในกากตะกอนน้ำเสียของโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบ โดยสำนักวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2) เก็บรวบรวมข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก ด้านความสูง ขนาดลำต้น และจำนวนใบ โดยเก็บข้อมูลทุก 10 วันจำนวน 10 ครั้ง ตั้งแต่เริ่มปลูกจนถึงสิ้นสุดการทดลอง รวม 100 วัน

1.2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติเชิงพรรณนา คือ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการพรรณนาข้อมูลที่ได้จากการทดลอง โดยนำเสนอข้อมูลด้วยตาราง ภาพกราฟแท่งและกราฟเส้น

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย เป็นการทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยอัตราการเจริญเติบโตของต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก ด้วยการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบจำแนกทางเดียว (One - Way Analysis of variance)

หากผลการวิเคราะห์พบว่าค่าเฉลี่ยมีความแตกต่างกันจะใช้การวิเคราะห์แบบจับคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD) เพื่อทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่

1.3 ผลการวิจัย

ศึกษาการใช้ประโยชน์ของกากตะกอนน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารประเภทโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบ เป็นวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก โดยนำกากตะกอนน้ำเสียผสมดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำในสัดส่วนที่แตกต่างโดยปริมาตร ทำการทดลองปลูกแบบการทดลองแบบสุ่มโดยสมบูรณ์ (Completely Randomized Design; CRD) จำนวน 5 ซ้ำ 5 อัตราส่วน สรุปผลได้ดังนี้

1.3.2 การใช้วัสดุปลูกที่มีกากตะกอนน้ำเสียเป็นส่วนผสมทำให้ต้นสามกษัตริย์และต้นไบบอกมีการเจริญเติบโตดีกว่าวัสดุปลูกที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียเป็นส่วนผสม

ต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ ร้อยละ 100 , 75 และ 50 มีการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบมากกว่าต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์

ต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ ร้อยละ 25 มีการเจริญเติบโตด้านความสูงและจำนวนใบมากกว่าต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์

ต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 100 และ 75 มีการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบมากกว่าต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ

ต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 50 มีการเจริญเติบโตด้านขนาดลำต้นมากกว่าต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ

ต้นไบบอกที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ ร้อยละ 100 , 75 , 50 และ 25 มีการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบมากกว่าต้นไบบอกที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์

ต้นไบบอกที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 100 , 75 , 50 และ 25 มีการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบมากกว่าต้นไบบอกที่ปลูกด้วยดินที่ไม่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ

1.3.3 การใช้กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมอาหารต่างประเภทกันเป็นส่วนผสมในวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบบอกจะทำให้พืชมีการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน

ต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ ร้อยละ 100 มีการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบมากกว่าต้นสามกษัตริย์ที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 100, 75, 50 และ 25

ต้นไบนากที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ ร้อยละ 25 มีการเจริญเติบโตด้านความสูงมากกว่าต้นไบนากที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 50 และ 25 และมีการเจริญเติบโตด้านขนาดลำต้นมากกว่าต้นไบนากที่ปลูกด้วยดินที่มีกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ ร้อยละ 25

2. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากเป็นพืชทดลอง เนื่องจากเป็นพืชเติบโตเร็ว แดกแขนงช้า มีลำต้นตรง จึงวัดการเจริญเติบโตได้ง่าย จากผลการศึกษาพบว่า กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบ มีความเหมาะสมในการใช้เป็นวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากได้ ซึ่งผลการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบของต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) เมื่อใช้วัสดุปลูกที่มีกากตะกอนน้ำเสียเป็นส่วนผสมในอัตราส่วนต่างๆ จะทำให้ต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากมีการเจริญเติบโตที่แตกต่างกัน โดยการเจริญเติบโตจะแปรผันโดยตรงกับปริมาณกากตะกอนน้ำเสียที่เพิ่มขึ้น ผลการเจริญเติบโตในทุกด้านดีที่สุดเมื่อใช้กากตะกอนน้ำเสียเพียงอย่างเดียว สอดคล้องกับงานวิจัยของวิชาวุธ พงศ์ธำรง (2547) ศึกษาการใช้ประโยชน์จากกากตะกอนบำบัดน้ำเสียของโรงงานอาหารกระป๋องเป็นวัสดุปลูกต้นบานชื่นและดาวเรือง โดยการนำกากตะกอนบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอีสเทิร์นดีไลท์ฟู้ดส์ และดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำจากจังหวัดระยองมาผสมในอัตราส่วนต่าง ๆ โดยปริมาตร มาทดลองปลูกต้นบานชื่นและต้นดาวเรือง วางแผนทดลองแบบสุ่ม โดยสมบูรณ์ จำนวน 5 ดำรับการทดลองตามอัตราส่วนต่าง ๆ 5 อัตราส่วน จำนวน 5 ซ้ำ แต่ละอัตราส่วนประกอบด้วยกากตะกอนบำบัดน้ำเสียร้อยละ 100, 75, 50, 25 และ 0 วัดอัตราการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้น จำนวนใบและดอก ซึ่งพบว่า กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานอาหารกระป๋องสามารถนำมาใช้เป็นวัสดุปลูกพืชดอกจำพวกบานชื่นและดาวเรือง ได้ดี ตามอัตราส่วนของกากตะกอนบำบัดน้ำเสียที่เพิ่มขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ อัตราส่วนที่พืชเจริญเติบโตดีที่สุดคือ การปลูกด้วยกากตะกอนบำบัดน้ำเสียอย่างเดียว ยกเว้นผลการเจริญเติบโตด้านความสูง ขนาดลำต้นและจำนวนใบของต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากบางสัดส่วนที่มีส่วนผสมใกล้เคียงกัน การเจริญเติบโตไม่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากในการทดลองใช้เวลาเก็บข้อมูล 100 วัน ธาตุอาหารสำหรับพืชที่มีในกากตะกอนน้ำเสียมีค่าสูงมากจึงเพียงพอสำหรับการเจริญโต อย่างไรก็ตาม หากติดตามผลไปจนถึงสิ้นสุดอายุของพืชแล้ว ผลการเจริญเติบโตอาจแตกต่างจากนี้ได้ อีกประเด็นหนึ่ง

คือต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากมีการแตกแขนงบ้างจึงทำให้การเจริญเติบโตด้านความสูงลดลง แต่การเจริญเติบโตด้านจำนวนใบเพิ่มขึ้น

การวิจัยครั้งนี้ยังพบอีกว่า การใช้กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์เป็นวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนากจะทำให้มีการเจริญเติบโตมากกว่าการใช้กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบ เนื่องจากกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์มีธาตุอาหารที่เหมาะสมในการเจริญเติบโตของพืชและมีปริมาณโลหะหนักน้อยกว่า โอกาสที่จะเกิดความเป็นพิษหรือยับยั้งการเจริญเติบโตจึงมีน้อยกว่าเช่นกัน และที่สำคัญยิ่งกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบมีค่าความเป็นกรดสูง(pH = 5.3) จึงมีผลต่อการเป็นประโยชน์ของธาตุอาหารในดิน และกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานถั่วอบยังมีค่าความเค็มของดินสูงกว่า คือ 7.75 desisemen/metre (dS/m) ซึ่งค่าความเค็มของเกลือ หมายถึง ปริมาณเกลือที่ละลายง่ายในดิน หากมีมากจะทำให้ดินเค็ม เป็นผลให้พืชชะงักการเจริญเติบโต ทำให้พืชดูดน้ำจากดินไม่ได้จากการตรวจปริมาณโลหะหนักในกากตะกอนน้ำเสียของโรงงานทั้งสองแห่งจำนวน 4 ชนิด คือ ตะกั่ว ทองแดง สังกะสี และแคดเมียมพบว่า กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานถั่วอบมีปริมาณเรียงตามลำดับดังนี้ 48.34, 105.75, 2269.72 และ 1.16 มิลลิกรัมต่อ 1 กิโลกรัม ซึ่งมากกว่ากากตะกอนน้ำเสียของโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์ที่มีปริมาณโลหะหนักเรียงตามลำดับดังนี้ 12.35, 41.71, 988.51 และ 0.34 มิลลิกรัมต่อ 1 กิโลกรัม โดยกากตะกอนน้ำเสียของทั้งสองโรงงาน มีสังกะสีสูงมาก ฉะนั้นกากตะกอนน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมอาหารทั้งสองแห่ง จึงมีความเหมาะสมในการใช้ปลูกพืชประเภทไม้ประดับมากกว่าพืชประเภทอื่นๆ โดยเฉพาะไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นวัสดุปลูกพืชกินใบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรกาย อุส่าห์ (2541) ศึกษาปริมาณธาตุอาหารและโลหะหนักในพืชที่ปลูกโดยใช้วัสดุปลูกผสมระหว่างตะกอนน้ำเสียและดินในท้องที่จังหวัดเพชรบุรี โดยการศึกษาปริมาณธาตุอาหารพืช ได้แก่ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม และโลหะหนักประเภทตะกั่วและแคดเมียม ในพืชที่ปลูกในตะกอนน้ำเสียชุมชนเมืองเพชรบุรี โดยทำการปลูกพืชในกระบะทดลองที่วางแผนการทดลองแบบ 3 x 5 แฟกทอเรียลในรูปแบบทดลองแบบบล็อกสมบูรณ์ (Factorial in Randomized Complete Block Design; Factorial in RCBD) ประกอบด้วย ปัจจัย 2 ปัจจัย ปัจจัยที่ 1 คือ ชนิดพืช 3 ชนิด ได้แก่ ผักบุ้ง มะเขือเปราะ และมันเทศ ปัจจัยที่ 2 คือ อัตราส่วนผสมของดินทรายและตะกอนน้ำเสียในอัตราส่วน ดิน : ตะกอน 4:0 3:1 1:1 1:3 และ 0:4 ผลการศึกษาการเจริญเติบโตและมวลชีวภาพพบว่า ในดินที่มีส่วนผสมของตะกอนน้ำเสียทำให้พืชทั้ง 3 ชนิดมีการเจริญเติบโตทางด้านความสูงและให้มวลชีวภาพสูงกว่าในดินล้วน โดยผักบุ้งเจริญเติบโตได้ดีที่สุดในส่วนผสม ดิน:ตะกอน 1:3 มะเขือเปราะเจริญเติบโตได้ดีที่สุดในอัตราส่วน 3:1 และมันเทศเจริญเติบโตได้ดีที่สุดในอัตราส่วน 0:4 และโดยภาพรวมอัตราส่วนผสมที่เหมาะสม

ต่อการปลูกพืชทั้งสามชนิดคือ อัตราส่วน 1:3 ส่วนผลการวิเคราะห์ตะกอนน้ำเสียก่อนปลูกพืชมีปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส และโพแทสเซียมในปริมาณร้อยละ 0.35 , 0.21 และ 0.33 ตามลำดับ ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของพืช และมีปริมาณตะกั่วและแคดเมียม 69.90 และ 2.22 ส่วนในล้านส่วน ซึ่งยังอยู่ในเกณฑ์ของตะกอนน้ำเสียที่สามารถนำมาปลูกพืชได้ ซึ่งจากการนำส่วนของพืชที่ปลูกมาวิเคราะห์ธาตุอาหารและโลหะหนักในทุกส่วนผสมดินพบว่า ปริมาณธาตุอาหารในพืชทั้ง 3 ชนิด ยังอยู่ในระดับปกติ ที่พบในพืชทั่วไป แต่พบปริมาณตะกั่วและแคดเมียมในผักบุ้งเฉพาะส่วนเหนือดิน (ลำต้นและใบ) อยู่ในช่วง 1.000 – 1.896 ส่วนในล้านส่วน และ 1.584 – 1.979 ส่วนในล้านส่วน ตามลำดับ และในมันเทศเฉพาะส่วนใต้ดิน (รากและหัว) พบปริมาณตะกั่วและแคดเมียม 2.229 – 5.646 ส่วนในล้านส่วน และ 0.125 – 0.250 ส่วนในล้านส่วน ตามลำดับ ซึ่งมีค่าตะกั่วเกินมาตรฐาน (ไม่เกิน 1.0 ส่วนในล้านส่วน) ทั้ง 2 ชนิดของพืช ดังนั้นจึงยังไม่ปลอดภัยสำหรับการบริโภค ส่วนในผลมะเขือเปราะพบปริมาณตะกั่วและแคดเมียมน้อยมากไม่สามารถวัดค่าได้ ดังนั้นจึงพอสรุปเบื้องต้นได้ว่า สามารถนำดินทรายมาผสมกับตะกอนน้ำเสียชุมชนเมืองเพชรบุรีในอัตราส่วน 1:3 สามารถปลูกมะเขือเปราะเพื่อรับประทานได้ ในการวิจัยครั้งนี้เมื่อพิจารณาผลวิเคราะห์ธาตุอาหารหลักที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของพืชพบว่า กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงานถั่วอบมีธาตุฟอสฟอรัส โพแทสเซียมและอินทรีย์วัตถุ มีค่าสูงมากเมื่อเทียบกับธาตุอาหารที่เหมาะสมสำหรับพืชทั่วไป แต่กากตะกอนน้ำเสียมีสภาพเป็นกรดจึงควรปรับสภาพให้เหมาะสมก่อนใช้ปลูกพืช

จากผลการวิจัยพบว่า กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานทั้งสองแห่งเหมาะสมในการปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นไบนาก แต่ต้องระมัดระวังโลหะหนักที่จะปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นการปลูกไม้ประดับทั้งสองชนิดจึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะปลูกเป็นไม้ประดับบริเวณเกาะกลางถนน เนื่องจากมีบล็อกรกกรวดกั้นโลหะหนักจากกากตะกอนน้ำเสียที่ถูกน้ำฝนชะไม่ให้ไหลลงสู่พื้นถนนลงท่อระบายน้ำสาธารณะ ไม่เกิดการปนเปื้อนโลหะหนักในแหล่งน้ำต่อไป ดังนั้น การใช้กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมอาหารเป็นวัสดุปลูกไม้ประดับในบ้านเรือนจึงต้องใช้บล็อกรกกรวดกั้นแบบเดียวกับเกาะกลางถนน หรือปลูกไม้ประดับในกระถาง ไม่ปลูกลงดินจะป้องกันไม่ให้เกิดการปนเปื้อนโลหะหนักจากกากตะกอนน้ำเสียอีกทางหนึ่งซึ่งหน่วยงานราชการควรจะได้มีการประสานระหว่างโรงงานกับเกษตรกร เพื่อให้การกำจัดกากตะกอนน้ำเสียมีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ โรงงานก็ไม่เสียค่าใช้จ่ายในการกำจัดกากตะกอนน้ำเสีย เกษตรกรจะได้ประโยชน์ลดค่าใช้จ่ายเรื่องปุ๋ย เป็นการสร้างงานชุมชนสัมพันธ์ และกากตะกอนน้ำเสียยังทำให้นิเวศน์วิทยามีอินทรีย์วัตถุดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมัทนา เข็มทอง (2545) ศึกษาการใช้กากตะกอนน้ำเสียโรงงานผลิตอาหารทะเลแช่แข็งเพื่อการผลิตผัก มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กาก

ตะกอนน้ำเสียโรงงานอาหารทะเลแช่แข็งทดแทนปุ๋ยเคมี ต่ออัตราการเจริญเติบโตของผักบั้งจีน ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า และผักกาดหอม โดยผสมกากตะกอนแห้งในอัตรา 0.6 1.2 และ 1.8 ต้นต่อไร่ และปุ๋ยเคมีสูตร 15-15-15 อัตรา 0.6 ต้นต่อไร่ พบว่า การใช้กากตะกอนแห้งอัตรา 1.8 ต้นต่อไร่ ทำให้ผลผลิตน้ำหนักแห้งเฉลี่ยต่อต้นของผักบั้งจีน และผักกวางตุ้งสูงสุด คิดเป็น 1.68 และ 6.05 กรัมต่อต้น การใช้กากตะกอนแห้งอัตรา 1.2 ต้นต่อไร่ ทำให้ผลผลิตน้ำหนักแห้งเฉลี่ยต่อต้นของผักคะน้าสูงสุด คิดเป็น 2.46 กรัมต่อต้น และการใช้กากตะกอนแห้งอัตรา 0.6 ต้นต่อไร่ ทำให้ผลผลิตน้ำหนักแห้งเฉลี่ยต่อต้นของผักกาดหอมสูงสุด คิดเป็น 5.12 กรัมต่อต้น ดังนั้นการใช้กากตะกอนแห้งในการปลูกพืชรับประทานใบจะทำให้ปริมาณไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โพแทสเซียม แคลเซียม แมกนีเซียม ทองแดง เหล็ก แมงกานีส และสังกะสีในพืช และในดินสูงขึ้น ช่วยปรับสภาพดินให้มีอินทรีย์วัตถุเพิ่มมากขึ้นด้วย กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอาหารทะเลแช่แข็งจึงสามารถใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีในการปลูกพืช เพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับพืช

นอกจากนั้นกากตะกอนน้ำเสียยังอุ้มน้ำได้ดีกว่าการใช้ดินอย่างเดียวสอดคล้องกับงานวิจัยของรพีพร จรดล (2539) ศึกษาการใช้ประโยชน์ของกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มเพื่อเป็นปุ๋ยอินทรีย์ โดยศึกษาผลของกากตะกอนน้ำเสียจากอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มที่มีต่อปริมาณผลผลิต ธาตุอาหารหลักและการสะสมโลหะหนักบางชนิดของผักกาดหอม และที่มีต่อคุณสมบัติและธาตุอาหารหลักของดิน ซึ่งใช้กากตะกอนน้ำเสียจากโรงงาน 5 แห่ง คือ โรงงานเบียร์ น้ำอัดลม สุรา ผลไม้กระป๋อง และผงชูรส ทำการทดลองเปรียบเทียบระหว่างการใส่กากตะกอนเพียงอย่างเดียว และการใส่กากตะกอนร่วมกับปุ๋ยเคมี รวม 12 คำรับ (Treatment) 4 ซ้ำ พบว่ากากตะกอนน้ำเสียทั้ง 5 โรงงานมีคุณสมบัติทางเคมี และปริมาณธาตุอาหารหลักที่เพียงพอเหมาะสมในการนำไปใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ ให้ปริมาณผลผลิตเทียบเท่ากับการใช้ปุ๋ยเคมี และยังทำให้ดินมีคุณสมบัติดีขึ้น ส่วนปริมาณโลหะหนักที่พบในกากตะกอนมีปริมาณที่พบได้ทั่วไปอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ และมีแนวโน้มสะสมในผักกาดหอม กากตะกอนจึงสามารถนำมาใช้เป็นปุ๋ยสำหรับพืชผักที่มีช่วงอายุสั้นได้อย่างดี และการใส่กากตะกอนมีแนวโน้มทำให้ความสามารถในการอุ้มน้ำของดินเพิ่มขึ้น แต่การใช้กากตะกอนน้ำเสียอย่างเดียวไม่สามารถปลูกพืชได้จนถึงสิ้นอายุของพืชต้องเติมปุ๋ยลงไปด้วย

การนำกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมอาหารมาใช้เป็นวัสดุปลูกต้นสามกษัตริย์และต้นใบนาถ จะช่วยส่งเสริมการเจริญเติบโตได้และยังเป็นทางเลือกในการจัดการวัสดุเหลือใช้ที่มีประสิทธิภาพทางหนึ่ง ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานประเภทอื่นๆ สำหรับการปลูกพืชชนิดอื่นได้ต่อไป

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลมาใช้

3.1.1 กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานไอศกรีมและขนมเวเฟอร์และโรงงาน ถั่วอบมีธาตุฟอสฟอรัส โพแทสเซียมและอินทรีย์วัตถุ มีค่าสูงมากเมื่อเทียบกับธาตุที่เหมาะสมสำหรับพืชทั่วไป แต่กากตะกอนน้ำเสียมีสภาพเป็นกรดจึงควรปรับสภาพให้เหมาะสมก่อนใช้ปลูกพืช

3.1.2 กากตะกอนน้ำเสียของโรงงานทั้งสองแห่งเหมาะสมในการปลูกต้น สามกษัตริย์และต้นไบบาก แต่ต้องระมัดระวังโลหะหนักที่จะปนเปื้อนในสิ่งแวดล้อม หากปลูกเป็นไม้ประดับ ควรมีบล็อกคอนกรีตกั้นโลหะหนักจากกากตะกอนน้ำเสียที่ถูกน้ำฝนชะไม่ให้ไหลลงสู่พื้นถนนลงท่อระบายน้ำสาธารณะ เพื่อไม่ให้เกิดการปนเปื้อนโลหะหนักในแหล่งน้ำต่อไป

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

3.2.1 กากตะกอนน้ำเสียจะมีเชื้อจุลินทรีย์อยู่จำนวนมาก ซึ่งมีหน้าที่ย่อยสลายสิ่งสกปรกในบ่อบำบัดน้ำเสีย หากนำกากตะกอนน้ำเสียมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการแพร่กระจายเชื้อจุลินทรีย์ในสิ่งแวดล้อมได้ และสร้างปัญหาสาธารณสุขเมื่อเชื้อจุลินทรีย์เข้ามาสู่ห่วงโซ่อาหารของมนุษย์และสัตว์ ในโอกาสต่อไปจึงควรทำวิจัยเรื่องการศึกษาชนิดและปริมาณเชื้อจุลินทรีย์ในกากตะกอนน้ำเสียและพืชที่ใช้ทดลองเพื่อลดอันตรายของเชื้อจุลินทรีย์ในกากตะกอนน้ำเสียที่จะนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป

3.2.2 การศึกษาครั้งต่อไป อาจจะนำกากตะกอนน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมมาใช้ประโยชน์อย่างอื่น ซึ่งเป็นทางเลือกในการจัดการกากตะกอนน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกวิธีหนึ่ง เช่นการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การใช้เป็นส่วนผสมในวัสดุทำพื้นรองเท้า เป็นต้น